University of Groningen

Mandatory family protection

Beuker, Mark

Published in:
Tijdschrift Erfrecht

DOI:
[10.5553/TE/187416812021022001002](https://doi.org/10.5553/TE/187416812021022001002)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2021

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
Beuker, M. (2021). Mandatory family protection. *Tijdschrift Erfrecht*, 2021(1), 7-11.
<https://doi.org/10.5553/TE/187416812021022001002>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Boekbespreking

Mandatory family protection

Mr. drs. M.R. Beuker*

1 Inleiding en opzet van het boek

Enkele maanden geleden verscheen het boek *Mandatory family protection*.¹ Het is het derde deel in de serie *Comparative succession law*.² Het boek beschrijft diverse rechten waarop familieleden van een overledene aanspraak kunnen maken, ongeacht de inhoud van een eventueel testament. Voor Nederland en veel andere nationale stelsels in Europa is de legitieme portie het meest bekende voorbeeld van zo'n aanspraak. In diverse andere landen bestaan echter aanspraken die meer lijken op de Nederlandse andere wettelijke rechten uit afdeling 4.3.2 van het Burgerlijk Wetboek (BW), waarvan de omvang moet worden vastgesteld door de rechter.

De keuze voor het onderwerp *family protection* mag worden toegejuicht. Zowel conceptueel als in de rechtspraktijk nemen dwingende aanspraken van familieleden vaak een belangrijke plaats in bij de afwikkeling van nalatenschappen. De rol van dergelijke aanspraken blijkt ook in internationaal verband. Een testateur kan bijvoorbeeld voor wat betreft de vererving van zijn nalatenschap slechts een rechtskeuze maken voor het recht van een staat waarvan hij de nationaliteit bezit.³ Deze beperking

van rechtskeuzes is mede vormgegeven 'om te voorkomen dat een recht wordt gekozen met het specifieke oogmerk de erfgenamen die recht hebben op een wettelijk erfdeel te kort te doen in hun legitieme verwachtingen'.⁴

Het gekozen perspectief van het boek is soms historisch en soms rechtsvergelijkend. De behandelingen van nationale stelsels vinden echter plaats in afzonderlijke hoofdstukken die zich lenen voor een encyclopedische benadering door de lezer. Ook degene die slechts geïnteresseerd is in de bescherming in een specifiek rechtstelsel zal dit boek kunnen waarderen. Het boek categoriseert stelsels en analyseert in diverse hoofdstukken hun overeenkomsten en verschillen. Hoewel de auteurs niet streven naar het vaststellen van *best practices*, vormt het boek door het verkregen overzicht van verschillende regelingen een rijke inspiratiebron voor eventuele verbetering van nationale stelsels.

De beschrijving van historische ontwikkelingen start bij de opkomst van testeervrijheid en bescherming tegen die testeervrijheid in het Romeinse recht (hoofdstuk 1). Vervolgens bestaat aandacht voor het overslaan en ontwerpen van familieleden volgens de regels van het *Ius Commune* (hoofdstuk 2). De auteurs gaan evenmin voorbij aan de niet-Romeinse, voornamelijk gewonterechtelijke, systemen van familiebescherming in Europa ten tijde van de Late Middeleeuwen en Vroegmoderne Tijd (hoofdstuk 3). Aan het eind van het boek wordt vooral ingegaan op de meer recente geschiedenis van dwingende bescherming. De ontwikkeling van dwingende aanspraken binnen de *civil law*-traditie staat centraal in een apart hoofdstuk (hoofdstuk 22), terwijl een ander hoofdstuk is gewijd aan ontwikkelingen binnen de *common law*-traditie (hoofdstuk 23).⁵

* Mr. drs. M.R. Beuker is promovendus aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Groningen.

1. K.G.C. Reid e.a. (red.), *Comparative succession law*. Volume III: Mandatory family protection, Oxford: Oxford University Press 2020.
2. Voor de eerdere edities over de vormvereisten en testateurrecht zie K.G.C. Reid e.a. (red.), *Comparative succession law*. Volume I: Testamentary formalities, Oxford: Oxford University Press 2011 en K.G.C. Reid e.a. (red.), *Comparative succession law*. Volume II: Intestate succession, Oxford: Oxford University Press 2015.
3. Art. 22 Verordening (EU) 650/2012.

4. Overweging 38 bij Verordening (EU) 650/2012.

5. In deze hoofdstukken wordt weliswaar begonnen bij het Romeinse recht, maar komt voornamelijk de meer recente geschiedenis aan bod.

Naast deze historische perspectieven bevat het boek een overzicht van de dwingende aanspraken die toekomen aan familieleden in vele nationale stelsels (hoofdstuk 4 tot en met 21). Verschillende experts beschrijven daar de dwingende aanspraken in hun rechtssysteem. Voornamelijk Europese landen komen aan bod.⁶ Diverse hoofdstukken gaan echter over niet-Europese landen waar het recht beïnvloed is door Europese stelsels: Australië en Nieuw-Zeeland, Zuid-Afrika, de Verenigde Staten, Canada en diverse landen in Latijns-Amerika. Daarnaast bespreken de auteurs het Chinese en islamitische recht.

Het boek rondt af met een hoofdstuk waarin rechtsvergelijking centraal staat (hoofdstuk 24). Een belangrijk deel daarvan gaat over de twee technieken om familieleden te beschermen: de legitieme portie als eerste, de aanpak waarbij de rechter discretionaire ruimte toekomt om een aanspraak vast te stellen als tweede. Vervolgens worden diverse kenmerken van de verschillende nationale stelsels onderling vergeleken. Daarbij komen aan de orde welke personen gerechtigd zijn tot een aanspraak, wat de posities zijn van verschillende familieleden en hoe omgegaan wordt met antimisbruikbepalingen. Ook worden de voor- en nadelen van de legitieme portie ten opzichte van een door de rechter vast te stellen discretionaire aanspraak besproken.

Bij het lezen van het boek vallen verschillende zaken op. Het is ondoenlijk om alle aspecten te behandelen. Daarom zullen hierna slechts enkele in het oog springende kwesties besproken worden.

8

2 Het Nederlandse systeem

De bijdrage van Kolkman over het Nederlandse systeem analyseert verschillende aspecten van het Nederlandse dwingende erfrecht.⁷ Het begint met een beschrijving van de historie van testeervrijheid vanaf de Middeleeuwen. Bij de uiteenzetting van het huidige dwingende erfrecht komen de twee verschillende categorieën Nederlandse dwingende erfrechtelijke aanspraken aan de orde. Ten eerste is er de legitieme portie, in de vorm van een aanspraak in geld, niet in goederen. Ten tweede zijn er de andere wettelijke rechten uit Boek 4 BW, die het beste gecategoriseerd kunnen worden als discretionaire aanspraken die afhankelijk zijn van de behoeften van de gerechtigde. De beknopte tekst geeft een mooi overzicht van de kenmerken van de huidige wettelijke regeling en de aanpassingen die hebben plaatsgevonden.

Kolkman is kritisch over het dwingende erfrecht zoals het momenteel is vormgegeven in Nederland. Hij toetst de doelen en rechtvaardigingen van de legitieme portie

aan maatschappelijke ontwikkelingen en stelt dat tegenwoordig minder behoefte bestaat aan erfrecht, en zeker minder behoefte aan dwingend erfrecht (p. 325). Daar komt bij dat diverse regelingen die de nalatenschap beïnvloeden (zoals levensverzekeringen en schenkingen) meer invloed hebben gekregen. Geconcludeerd wordt uiteindelijk dat de grote variëteit aan aanspraken leidt tot *overkill* en samenloopp problemen. Kolkman wenst de kring van gerechtigden tot een dwingend recht en de aard van hun aanspraken aan te passen. De kring van gerechtigden zou bijvoorbeeld uitgebreid kunnen worden tot alle personen die afhankelijk zijn van de erflater. Voor de aard van aanspraken wil hij lering trekken uit de *common law*, waar rechters een aanspraak kunnen toekennen in vele vormen, zoals een periodieke uitkering, een som ineens of een verplichting om goederen over te dragen. Dit leidt tot een systeem waarin gestructureerde discretionaire vrijheid toekomt aan de rechter (p. 343-344).

De voorgestelde wijzigingen impliceren volgens Kolkman dat de legitieme moet worden afgeschaft; de testeervrijheid kent een groter belang, terwijl hij de legitieme portie typeert als *unnecessary legislative nannyism* en een ontkenning van de veelzijdige aard van het leven. Hoewel vergeleken met vroeger minder rechtvaardigingen bestaan voor het beperken van testeervrijheid, gaat afschaffing van elke dwingende erfrechtelijke aanspraak hem te ver. Familiesolidariteit en testeervrijheid worden gebalanceerd door een beperkte regeling, zoals de voorgestelde discretionaire aanspraken. Mogelijke negatieve gevolgen, zoals een toename in gerechtelijke procedures, lijken daarbij geen reden tot zorg.

3 Verschillende regels over de legitieme portie

Gezien de kritische houding van veel Nederlandse literatuur ten opzichte van de legitieme portie is het interessant om op te merken dat ook in het buitenland commentaar op de legitieme wordt geleverd. Landen hebben verschillende aanpassingen gedaan aan hun oorspronkelijke regelingen. Hoewel de legitieme porties teruggaan tot het Romeinse recht en een belangrijke plaats hadden in de invloedrijke Franse *Code civil*, blijken er tegenwoordig grote verschillen te bestaan tussen landen als het gaat om de huidige regels omtrent deze aanspraak. De legitieme portie was en is onderhevig aan verandering. Van meerwaarde is dat de auteurs van het boek beschrijven welke kritiek in verschillende landen bestaat op de legitieme portie en welke wetsvoorstellen en wetswijzigingen dit tot gevolg had. Europese landen kozen ondanks alle kritiek echter niet voor afschaffing van de legitieme portie, hoewel de positie van de legitimaris in veel landen zwakker is dan vroeger (p. 649-706).

Bij het lezen van de verschillende hoofdstukken van het boek valt op dat aanmerkelijke verschillen bestaan tussen de legitimaire aanspraken in verschillende

6. De Europese stelsels die besproken worden, zijn: Frankrijk, Italië, Spanje, Oostenrijk, Duitsland, Nederland, Hongarije, Polen, Engeland & Wales, Schotland en Noorwegen.

7. W.D. Kolkman, Compulsory portion and family provision in the Netherlands, in: Reid e.a. (red.), *Mandatory family protection*, p. 319-344.

landen. Zo verschilt de aard van het recht van de legitimaris; soms komt hem een erfdeel toe dat recht geeft op goederen, terwijl hem in andere stelsels slechts een vordering in geld ten deel valt.⁸ Daarnaast bestaan verschillen tussen de kring van gerechtigden tot zo'n legitieme portie. Echtgenoten zijn bijvoorbeeld in Nederland niet gerechtigd tot een legitieme portie, terwijl dat in veel andere landen wel het geval is (p. 753-755). In het algemeen heeft de langstlevende echtgenoot of geregistreerde partner desalniettemin een sterke positie in *civil law*-stelsels. Diverse landen kennen zelfs de mogelijkheid voor ex-echtgenoten om een aanspraak te claimen. Voorbeelden zijn Italië en Duitsland (p. 115-116 en 316).⁹ Hoewel de positie van ongehuwd samenwonenden nogal verschilt tussen landen, kan de ongehuwde samenwoner zelden aanspraak maken op een legitieme portie. De belangrijkste uitzonderingen vormen diverse stelsels in Latijns-Amerika (p. 195-196). Ook voor wat betreft de berekening van de legitieme porties bestaan aanzienlijke verschillen tussen landen. In Frankrijk en Italië kunnen de legitieme porties gezamenlijk driekwart van de nalatenschap omvatten, terwijl dit in veel andere landen maximaal de helft is.¹⁰ Een opmerkelijke regeling geldt in Spanje. De legitieme porties bedragen daar twee derde van de nalatenschap. Deze legitieme porties worden voor de helft (dus een derde van de hele nalatenschap) gelijkelijk verdeeld over de kinderen van de erflater, terwijl de erflater voor de andere helft van de legitieme porties (wederom een derde van de hele nalatenschap) zelf kan bepalen aan welk kind of welke kinderen dit deel toekomt (p. 152-153).

In veel landen is het, in tegenstelling tot in Nederland, mogelijk om kinderen hun legitieme portie te ontzeggen. Redenen hiervoor kunnen gelegen zijn in gedrag van deze kinderen, zoals fysieke mishandeling van de erflater of een naaste van de erflater, een strafrechtelijke veroordeling, immoreel gedrag en bemoeienis met het testen van de erflater. Soms is het ook mogelijk een kind de legitieme portie te ontzeggen indien langere tijd geen contact tussen de erflater en het kind heeft plaatsgevonden (p. 769).¹¹

De beperkingen die kleven aan legitimaire aanspraken, die uit hun aard enkel afhankelijk zijn van status en geen rekening houden met behoeften, zijn in veel landen opgemerkt. In diverse landen waar een legitieme portie bestaat, zijn daarom tevens aanspraken ingevoerd die gebaseerd zijn op behoeften. In Nederland valt hierbij te denken aan de andere wettelijke rechten. In Frankrijk en Oostenrijk bestaan echter ook flexibele rechten, waarop een legitimaris aanspraak kan maken indien de legitieme portie onvoldoende blijkt voor verzorging (p. 96 en

259-260). In uitzonderlijke gevallen is het zelfs mogelijk dat specifieke personen die geen recht hebben op een legitieme portie toch een beroep doen op een verzorgingsaanspraak, zoals in Polen en Duitsland (p. 372-373 en 316). Voor de exacte inhoud van de nationale rechtsstelsels zij verwezen naar het boek.

4 Rechtsstelsels zonder legitieme portie

Ondanks de kritiek op de legitieme portie bestaan geen stelsels waarin volledige testeevrijheid geldt. De stelsels zonder legitieme portie bieden dan ook op een andere manier bescherming aan familieleden. Het is interessant om te zien hoe dwingende aanspraken zijn vormgegeven in dergelijke stelsels. De lezer die zich hierin wil verdiepen, zal de meeste waarde halen uit hoofdstuk 13 (Engeland & Wales), 15 (Nieuw-Zeeland en Australië), 16 (Zuid-Afrika), 17 (Canada) en 18 (Verenigde Staten). Deze landen kennen vaak regelingen waarbij *family provision* wordt toegekend door de rechter, die daarbij discretionaire vrijheid geniet. De inhoud van de regeling in Engeland & Wales is in het Tijdschrift Erfrecht reeds eerder aan bod gekomen.¹²

In algemene lijnen valt te concluderen dat de positie van ongehuwd samenwonenden beter is in landen met een *common law*-stelsel dan in *civil law*-stelsels. De eerstgenoemde groep kent, behalve in Zuid-Afrika en sommige provincies van Canada, wel aanspraken toe aan ongehuwd samenwonenden. Definities van ongehuwd samenwonen verschillen echter en het blijkt vaak moeilijk om te kunnen aantonen dat sprake was van ongehuwd samenwonen (p. 762).

Opvallend is de onzekerheid waarmee personen te maken krijgen die een beroep willen doen op een *family provision*. In Engeland & Wales wordt wellicht mede daarom steeds meer geprocedeerd over *family provision*, en juridische kosten zijn vaak hoog in verhouding tot de omvang van nalatenschappen (p. 409). In Nieuw-Zeeland en Australië bestaat ook onzekerheid over *family provision* (p. 475). Deze nadelen van de discretionaire benadering lijken minder te spelen in Zuid-Afrika. Hier speelt mogelijk ook een rol dat het zetten van juridische stappen tegen een echtgenoot of familieleden voor het verkrijgen van levensonderhoud onbekend is in de Zuid-Afrikaanse *ubuntu*-filosofie (p. 506). In Canada, een federatie waarin verschillende rechtsstelsels gelden, is opvallend dat jurisprudentie in provincies waar regels gebaseerd zijn op de *common law*, laat zien dat de *family provisions* zo kunnen worden geïnterpreteerd dat ze de facto erg lijken op een legitieme portie (p. 532-533).

Helaas wordt uit het boek niet duidelijk hoe deze vormen van dwingende bescherming in de praktijk uitpak-

8. Voor een beknopt overzicht zie K.G.C. Reid e.a., *Comparative perspectives*, in: Reid e.a. (red.), *Mandatory family protection*, p. 747-748.

9. In stelsels gebaseerd op de *common law* komt aan ex-echtgenoten ook vaak een dwingende erfrechtelijke aanspraak toe.

10. Voor een beknopt overzicht zie Reid e.a., *Comparative perspectives*, p. 767.

11. Zie voor meer uitgebreide uiteenzettingen hoofdstuk 6 (Spanje), 7 (Latijns-Amerika), 8 (Oostenrijk), 9 (Duitsland), 11 (Hongarije), 12 (Polen) en hoofdstuk 19 (Noorwegen).

12. M.R. Beuker, *Een leven zonder legitieme? Erfrecht in Engeland en Wales*, Tijdschrift Erfrecht 2018, afl. 4, p. 90-95.

ken. Opgemerkt wordt soms dat steeds meer geprocedeerd wordt over *family provisions*, maar de vraag of de regelingen daadwerkelijk voldoende bescherming leveren aan familieleden blijft open. De grotere onzekerheid die gepaard gaat met een procedure die een beroep doet op de discretionaire vrijheid van de rechter, zou ertoe kunnen leiden dat mensen eerder afzien van het inroepen van hun rechten. Vervolgonderzoek zou uit kunnen wijzen in hoeverre de *common law* daadwerkelijk bescherming biedt.

5 Minder voor de hand liggende vergelijkingen: Chinese en islamitische stelsels

Een originele toevoeging aan het boek zijn de hoofdstukken die rechtssystemen behandelen waarvan de keuze niet direct voor de hand ligt. De Chinese en islamitische erfrechtelijke regelingen vallen niet onder de *civil law* of *common law* en verdienen daarom een aparte behandeling.

Testeervrijheid kent geen lange geschiedenis in China. Oude codificaties geven weinig uitsluitsel over de inhoud van het erfrecht, maar onderzoek naar het gewoonterecht zoals het gold ten tijde van het keizerrijk maakt duidelijk dat in het erfrecht vier verschillende delen werden onderkend. Deze gingen over vooroudervererving, vererving van goederen, de vraag wie aangemerkt moest worden als hoofd van de familie en de opvolging in titels. Op het gebied van de vererving van goederen had een erflater weinig invloed; de meeste goederen werden aangemerkt als familiegoederen waarover de erflater niet bij testament kon beschikken. Slechts voor de vererving van privégoederen, een uitzonderingscategorie, kon de erflater, in beperkte mate, testamentaire beschikkingen maken (p. 601-603).

Ten tijde van de Republiek China werden het familierecht en erfrecht afgeleid van traditionele Chinese instituten, aangepast op basis van principes uit *civil law*-stelsels. Een erflater kon bij testament vrijelijk over zijn goederen beschikken, maar er bestond wel een *mandatory share*, een soort legitieme portie in goederen, waarop een grote groep familieleden aanspraak kon maken. De opkomst van het communisme veranderde dit erfrecht ingrijpend. De nieuwe wet werd primair gebaseerd op socialistische theorieën. Het belang van testeervrijheid werd groter. Dit zou mensen stimuleren om voor zichzelf te zorgen. Indien onderfde familieleden kunnen werken, komt hun nu daarom geen dwingende aanspraak toe in de nalatenschap. Slechts degenen die niet kunnen werken en geen inkomstenbron hebben, kunnen zich beroepen op een dwingende aanspraak. In dit systeem komt veel discretionaire vrijheid toe aan de rechter. Deze vrijheid betreft de gerechtigdheid tot een aan-

spraak en de omvang daarvan, maar ook de aard van het recht (een erfdeel of slechts een vordering) en de gevolgen die een onterving heeft voor het testament. Soms lijken rechters zelfs een aanspraak toe te kennen zonder dat hierop een beroep is gedaan door de gerechtigden (p. 621-623).

Het islamitisch recht kent testeervrijheid niet als uitgangspunt. In beginsel geldt een dwingende verdeling van de nalatenschap. Hiervan kan de erflater slechts in beperkte mate afwijken; maximaal een derde van zijn goederen mag via testament vererven. Bovendien kan een erflater geen erfgenamen aanwijzen, maar slechts legaten maken om over de betreffende goederen te beschikken. Onterving of vermindering van iemands aandeel in de nalatenschap is niet mogelijk. Tijdens leven wordt een persoon echter niet beperkt in zijn handelen. Het is toegestaan om goederen weg te geven. Om de goederen terecht te laten komen bij de door een latere erflater gewenste personen zijn schenkingen of vruchtgebruikconstructies dan ook populair (p. 629-631).

Dwingende erfrechtelijke bescherming van familieleden is vanwege de beperkte rol van testeervrijheid vaak onnodig. De familieleden erven immers volgens het intestaaterfrecht minstens twee derde van de nalatenschap. Toepassing van het intestaaterfrecht kan echter wel leiden tot problemen voor kleinkinderen wier ouder is overleden. De reden hiervoor is dat het islamitisch recht geen gebruikmaakt van plaatsvervulling; indien een erflater levende kinderen achterlaat, kunnen de kinderen van een vooroverleden kind (dus kleinkinderen van een erflater) niet in de plaats van hun ouder erven. Hierop hebben diverse landen gereageerd door aan dergelijke kleinkinderen een som geld of de positie van erfgenaam toe te kennen (p. 638-642).

6 De rechtsvergelijking

Hoofdstuk 24 maakt een vergelijking tussen de verschillende nationale stelsels. De landen worden ingedeeld in verschillende categorieën. De auteurs onderscheiden enerzijds landen waar familieleden recht hebben op een legitieme portie in goederen (de legitimaris als erfgenaam) of een legitieme portie in geld (de legitimaris als schuldeiser) en anderzijds landen waar familieleden op basis van behoefte een recht kunnen claimen waarvan de omvang wordt vastgesteld door de rechter. Vervolgens worden alle systemen, dus ongeacht de categorie waartoe ze behoren, vergeleken op basis van verschillende van hun kenmerken. Deze vergelijkingen zijn boeiend, omdat zij duidelijk maken dat het onderscheid tussen landen met en landen zonder legitieme portie slechts één mogelijke categorisering oplevert. Een onderscheid op basis van een ander kenmerk van stelsels zou tot heel andere verdelingen kunnen leiden. Zoals eerder genoemd, bestaan bijvoorbeeld grote verschillen tussen *civil law*-landen als het gaat om de mogelijkheid legitimarissen hun rechten te ontfzeggen. De auteurs zijn

door de gekozen benadering zeer goed geslaagd in het analyseren van de verschillen en overeenkomsten tussen verschillende landen.

Het rechtsvergelijkende hoofdstuk biedt helaas weinig verklaringen voor de gevonden overeenkomsten en verschillen tussen landen. Een verklaring voor de betere positie voor ongehuwd samenwonenden in *common law*-stelsels zou bijvoorbeeld kunnen worden gevonden in de grotere flexibiliteit van die stelsels. Het ontbreken van verklaringen komt wellicht voort uit het feit dat de auteurs vaak voornamelijk dogmatisch naar hun eigen stelsel kijken en niet altijd beschrijven hoe regelingen in de maatschappij uitwerken. Regelmatig beschrijven de auteurs weliswaar de rol van verwante rechtsgebieden, zoals het huwelijksvermogensrecht, voor de bescherming van familieleden, maar empirische data ontbreken. Ook geeft het boek weinig data over de visie van inwoners van de verschillende stelsels op de wenselijkheid van bestaande aanspraken. Meer oog voor dergelijke praktische aspecten zou ook hebben kunnen helpen bij het beoordelen van het succes van verschillende regelingen. De auteurs zouden daarmee wellicht meer algemene aanbevelingen hebben kunnen doen voor het verbeteren van bestaande stelsels. Het signaleren van *best practices* of het doen van aanbevelingen voor een goed stelsel wordt bijvoorbeeld al jarenlang gedaan in rechtsvergelijkend familierecht door de Commission on European Family Law (CEFL), hetgeen ook invloed heeft gehad op de wetgeving van verschillende landen.¹³ Desalniettemin geeft het rechtsvergelijkende hoofdstuk veel nieuwe inzichten die voor wetgevers van waarde kunnen zijn.

7 Conclusie

Al met al geeft het boek *Mandatory family provision* een mooi overzicht van de dwingende bescherming die het erfrecht in verschillende landen biedt aan familieleden. De legitieme portie heeft in veel landen weliswaar aan belang ingeboet, maar duidelijk is dat alle landen in meer of mindere mate het belang van dwingende bescherming erkennen. Stelsels zonder legitieme portie baseren zich daarbij op behoeften van familieleden, maar rechtzoekenden kampen daar met onzekerheid over de gerechtigdheid tot een aanspraak. De zoektocht naar de meest geschikte vorm draait dan ook vaak om het afwegen van rechtszekerheid, die vooral geboden wordt door de legitieme portie, en flexibiliteit, die aanwezig is in aanspraken die gebaseerd zijn op behoeften. De auteurs zijn erin geslaagd aan te geven hoe stelsels zich ontwikkelen om beter om te gaan met de beperkingen van de Romeinsrechtelijke legitieme portie of de *family provisions* uit de *common law*. Dit biedt tevens inspiratie voor aanpassing van de Nederlandse legitieme

portie, die – blijkens relatief recente opmerkingen van de Nederlandse minister – in elk geval vooralsnog onderdeel zal blijven van het Nederlandse erfrecht.¹⁴

Voor de rechtspraktijk die te maken krijgt met internationale gevallen kan het boek fungeren als een mooi encyclopedisch naslagwerk, dat ook aan buitenstaanders duidelijk maakt hoe de verschillende nationale stelsels in elkaar steken. Daarbij behandelen de auteurs ook vaak aspecten uit onderliggende of aangrenzende rechtsgebieden (zoals huwelijksgoederenregimes, de omvang van nalatenschappen en de mogelijkheden om buiten het erfrecht een gewenste overgang te doen plaatsvinden) die relevant kunnen zijn voor de vaststelling van iemands dwingende aanspraken.

13. K. Boele-Woelki, The Commission on European Family Law: Taking stock after almost twenty years, *Journal of International and Comparative Law* (6) 2019, afl. 2, p. 233-244.

14. Brief van minister Dekker van 31 augustus 2020 met antwoorden op Kamervragen over onderzoek naar de legitieme portie in het erfrecht.